

Περιβαλλοντική προστασία στα χρόνια της οικονομικής κρίσης.

Δρ. Γιώργος Παπακωνσταντής

Μελιδόνη, 12/11/2018

Εισαγωγή.

Γνωρίζουμε ότι όλες οι δραστηριότητες του ανθρώπου, έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον και οι επιπτώσεις αυτές οδηγούν στην υποβάθμισή του και στην άλλοτε αργή, άλλοτε γρήγορη αποδόμηση και καταστροφή του.

Οι επιστήμονες, οι διάφορες οργανώσεις, φαίνεται ότι έχουν κατανοήσει την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η ποιότητα ζωής των επόμενων γενεών, αλλά ακόμη και αυτή η ίδια η παρουσία του ανθρώπου στη γη. Απομένει όμως να το αποδεχτούν στον βαθμό που χρειάζεται οι Κυβερνήσεις, ώστε να νομοθετήσουν κατάλληλα αλλά και οι κοινωνίες, οι άνθρωποι, ώστε να συμπεριφέρονται ανάλογα στο περιβάλλον που ζουν.

Η προστασία του περιβάλλοντος, δεν είναι τίποτα άλλο παρά «άμυνα» απέναντι στις ανθρώπινες δραστηριότητες που το υποβαθμίζουν, η οποία συντελείται μέσα από την υιοθέτηση δράσεων που οδηγούν στην τροποποίηση ή και στην ολοκληρωτική παύση ανθρώπινων δραστηριοτήτων οι οποίες αποδεικνύεται ότι συμβάλλουν στην υποβάθμισή του.

Η άμυνα των κοινωνιών, γίνεται με πολλούς τρόπους, κυρίως όμως μέσα από την υιοθέτηση καλών πρακτικών από τους πολίτες αλλά και μέσα από τους οργανωμένους θεσμούς, όπως είναι το κράτος, οι ΟΤΑ, κ.λπ. και βέβαια, κατοχυρώνεται μέσα από τη νομοθεσία, η οποία προβλέπει τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται, σε σχέση με τις επιδράσεις των ανθρώπων στο περιβάλλον.

Έτσι, μια ιδιαίτερη κατηγορία εγκλημάτων, είναι αυτά που αποκαλούμε περιβαλλοντικά εγκλήματα, τα οποία έχουν ως θιγόμενο αγαθό το περιβάλλον, δηλαδή στην ουσία το σύνολο της ανθρωπότητας, συχνά σε τοπική βέβαια αντιστοίχιση.

Το περιβαλλοντικό έγκλημα και η περιβαλλοντική προστασία.

Το έγκλημα γενικότερα, είναι μια έννοια η οποία έχει έντονα κοινωνικά χαρακτηριστικά τόσο ως προς τον χαρακτηρισμό μιας πράξης ή παράλειψης ως έγκλημα, όσο και ως προς την κοινωνική συναίνεση για την καταπολέμηση των πράξεων αυτών.

Ως έννοια της εγκληματικότητας γενικά, γνωρίζουμε ότι είναι το σύνολο των διαπραχθέντων εγκλημάτων σε μια χρονική περίοδο σε ένα προσδιορισμένο κοινωνικό και γεωγραφικό χώρο. Στην προκειμένη περίπτωση μιλάμε για το σύνολο των διαπραχθέντων εγκλημάτων στην Ελλάδα, τα χρόνια 2010- σήμερα. Να διευκρινίσουμε ότι όταν λέμε εγκλήματα εννοούμε κάθε παράνομη πράξη ή παράλειψη, η οποία προβλέπεται και τιμωρείται από το νόμο. Έτσι εγκλήματα δεν είναι μόνο οι ανθρωποκτονίες, οι κλοπές και οι ληστείες, αλλά μια τεράστια γκάμα πράξεων και παραλείψεων που προβλέπεται η νομική τους τιμωρία.

Προφανώς το σύνολο όλων των εγκλημάτων δεν το γνωρίζουμε. Γνωρίζουμε μόνο όσα καταγράφηκαν ως εγκλήματα από τις αστυνομικές αρχές. Γνωρίζουμε επίσης ότι ένα ποσοστό των καταγεγραμμένων εγκλημάτων προέρχεται από αυτεπάγγελτες ενέργειες της Αστυνομίας και το υπόλοιπο από την υποβολή εγκλήσεων, ή μηνυτήριων καταγγελιών.

Κατ' αναλογία, μιλώντας για περιβαλλοντική εγκληματικότητα, εννοούμε το σύνολο των εγκλημάτων με θύμα το περιβάλλον, και μια που μιλάμε για τα χρόνια της κρίσης, προσδιορίζουμε το σύνολο των περιβαλλοντικών εγκλημάτων, που έχουν διαπραχθεί τα χρόνια της κρίσης.

Το βέβαιο είναι ότι το σύνολο αυτό δεν το γνωρίζουμε και είναι και πολύ δύσκολο έως αδύνατο να το μάθουμε.

Όμως πρώτα από όλα ποια είναι τα περιβαλλοντικά εγκλήματα;

Η προστασία του περιβάλλοντος εφαρμόζεται μέσω του ποινικού δικαίου με τον Νόμο 4042/2012, με τον οποίο ενσωματώνεται η ευρωπαϊκή οδηγία 2008/99. Ορισμένες παραβάσεις περιβαλλοντικού περιεχομένου είναι για παράδειγμα η λειτουργία μονάδας που εκτελεί επικίνδυνες δραστηριότητες, είναι η παραγωγή, η εισαγωγή, η εξαγωγή, η διαχείριση, η μεταφορά πυρηνικών υλικών ή άλλων επικίνδυνων ραδιενεργών ουσιών που προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν τον θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες σε πρόσωπα ή στον αέρα ή στο έδαφος ή στο νερό ή στα ζώα ή στα φυτά, είναι κάθε συμπεριφορά που προκαλεί την ουσιαστική υποβάθμιση του οικοτόπου, είναι η θανάτωση ή ο αφανισμός προστατευόμενων ειδών της άγριας χλωρίδας ή πανίδας και τέλος είναι η απόρριψη, η εκπομπή ή εισαγωγή ποσότητας υλικών στον αέρα, στο νερό ή στο έδαφος που ενδέχεται να προκαλέσουν τον θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες σε πρόσωπα ή στον αέρα ή στο έδαφος ή στο νερό ή στα ζώα ή στα φυτά. Όλα τα ανωτέρω, σύμφωνα με τον νόμο, αποτελούν παραβάσεις περιβαλλοντικού περιεχομένου.

Οι κυρώσεις που προβλέπονται κυμαίνονται είτε με απλή φυλάκιση μέχρι ενός έτους για περιπτώσεις αμέλειας και χρηματική ποινή, είτε φυλάκιση μέχρι 10 έτη για περιπτώσεις εγκλημάτων με δόλο και κατ' εξακολούθηση.

Η κρίση και η περιβαλλοντική προστασία.

Η απειλή πλήρους κατάρρευσης του κράτους μέσα από μια άτακτη χρεοκοπία, οδήγησε το πολιτικό σύστημα στη λήψη μέτρων τα οποία όπως είπαμε παραπάνω οδήγησαν σε σημαντικές απώλειες εισοδήματος για τους περισσότερους. Αποδείχθηκε ότι η Ελληνική οικονομία ήταν κρατικοδίαιτη με αποτέλεσμα η απειλή χρεοκοπίας και η δραστική μείωση των δαπανών του κράτους, η οποία επίσης οδήγησε σε μια δυσανάλογη μείωση του εισοδήματος των νοικοκυριών.

Η εξέλιξη αυτή είχε σημαντικές επιπτώσεις στην Ελληνική κοινωνία, δεδομένου ότι ανέτρεψε σχέδια ζωής, δημιούργησε νέες τάξεις νεόπτωχων, δημιούργησε ακόμη προβλήματα επιβίωσης σε σημαντικά μερίδια του πληθυσμού. Η Ανεργία διογκώθηκε σε πρωτοφανή ύψη και διογκώθηκαν σε πολύ υψηλό βαθμό οι οφειλές των προσώπων προς τις τράπεζες και το δημόσιο, με αδυναμία των περισσότερων να τις καλύψουν.

Όλα αυτά είχαν επιπτώσεις στο σύνολο των κοινωνικών μελών οι οποίες προφανώς ήταν βιοκοινωνικές επιπτώσεις στον καθένα από εμάς.

Τι επιπτώσεις όμως είχαν στην προστασία του περιβάλλοντος;

Η προστασία του περιβάλλοντος, Η αποτροπή δηλαδή περιβαλλοντικών εγκλημάτων, όπως όλα τα είδη εγκληματικότητας, βασίζεται πρώτα από όλα στην εσωτερική πρόληψη. Δηλαδή στην επιθυμία κάποιου να μην εγκληματήσει. *«Δεν κλέβω γιατί δεν θέλω να βλάψω τον άλλο, όχι γιατί δεν μπορώ».* *«Δεν καταστρέφω το περιβάλλον γιατί συνειδητά δεν θέλω να κάνω κακό, όχι γιατί κάποιος το απαγορεύει».* Έτσι ολόκληρη η νόμιμη και ειρηνική λειτουργία μιας κοινωνίας, οφείλεται στην ίδια την κοινωνία. Τις αρχές της, τα συνεκτικά της στοιχεία, τις αλληλεπιδράσεις. Όμως επειδή δεν υπήρξε, δεν υπάρχει και δεν θα υπάρξει κοινωνία χωρίς κάποια μέλη της να παρανομούν, υπάρχει η οργανωμένη πολιτεία η οποία φροντίζει να ασκεί έλεγχο προκειμένου να προλαμβάνονται οι παράνομες πράξεις, ή να καταστέλλονται και να τιμωρούνται από τη δικαιοσύνη εκείνες που ήδη συνέβησαν.

Έτσι για την προστασία του περιβάλλοντος, το Ελληνικό κράτος έχει ιδρύσει και χρησιμοποιεί διάφορες υπηρεσίες. Υπηρεσίες είτε του κεντρικού κράτους είτε της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Οι υπηρεσίες αυτές είναι πολλές και συχνά μπερδεύονται μεταξύ τους ως προς τις αρμοδιότητες

Έχουμε λοιπόν την Αστυνομία, η οποία είναι αρμόδια για τα πάντα, αλλά όπως ξέρουμε ρίχνει το βάρος της σε συγκεκριμένη εγκληματικότητα, όπως είναι η άμεση προστασία της Ανθρώπινης ζωής, της ιδιοκτησίας, η αντιμετώπιση των ναρκωτικών, η παράνομη μετανάστευση, τα μέτρα τάξης, η τροχαία κλπ. Η προστασία του περιβάλλοντος είναι προς το τέλος της λίστας των προτεραιοτήτων της.

Έχουμε το λιμενικό, που είναι αρμόδιο για τη Θάλασσα, τις ακτές και τα ποτάμια, ακόμη και τα ρυάκια, Έχουμε τα κατά τόπους δασαρχεία με όλες τις σχετικές αρμοδιότητες, έχουμε την Πυροσβεστική για ότι έχει σχέση με την προστασία από Πυρκαγιές, έχουμε την ομοσπονδιακή θηροφυλακή, για την παράνομη θήρα, έχουμε τις υπηρεσίες των ΟΤΑ, έχουμε ιδιώτες που αναλαμβάνουν την αποκομιδή των σκουπιδιών, και έχουμε και υγειονομικές υπηρεσίες των περιφερειών. Βάλτε σε όλους αυτούς και τα ελεγκτικά όργανα της ΕΕ. Για να καταλάβουμε το μπέρδεμα και την πολυπλοκότητα των υπηρεσιών αυτών.

Στην περίοδο της Κρίσης, προφανώς συνέβη το αυτονόητο. Λιγότερες δαπάνες στις αρμόδιες υπηρεσίες, άρα λιγότερες κινήσεις και λιγότεροι έλεγχοι. Άρα λιγότερη προστασία του περιβάλλοντος από τις αρμόδιες υπηρεσίες.

Θα πρέπει όμως επίσης να σημειώσουμε ότι οι υπηρεσίες που αναφέρονται παραπάνω δεν φαίνεται να έχουν στην ατζέντα των προτεραιοτήτων τους ούτως ή άλλως, την αυτεπάγγελτη δράση για την προστασία του περιβάλλοντος. Με λίγα λόγια η Αστυνομία δεν κάνει περιπολίες για να προστατεύσει το περιβάλλον. Το λιμενικό δεν τρέχει στα ρυάκια και στα ποτάμια για να ανακαλύψει εστίες μόλυνσης και γενικά όλες οι αρμόδιες υπηρεσίες δεν λειτουργούν από μόνες τους αλλά συνήθως κινητοποιούνται μετά από ειδικές ή γενικές καταγγελίες. Ακόμη και σ αυτές τις περιπτώσεις συχνά δείχνουν απροθυμία. Όμως όλοι ξέρουμε ότι οι Έλληνες σπάνια καταγγέλλουν τα κακώς κείμενα. Συνήθως το κάνουν μόνο όταν θίγονται οι ίδιοι.

Επίσης σε καταγγελίες προχωρούν πιο εύκολα οι εκπρόσωποι συλλογικών φορέων που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ συχνά οι διάφορες καταγγελίες παίρνουν πολιτικό χαρακτήρα, ή εντάσσονται σε επιχειρηματικές ή τοπικιστικές αντιπαραθέσεις.

Επιπλέον στο πλαίσιο αυτό, δεν βοηθάει η γενικότερη αναξιοπιστία των θεσμών, η οποία δεν οφείλεται κατ'ανάγκη σε δικές τους αιτίες αλλά εκφράζονται μέσα από τη γενικότερη ιδιώτευση και το λαϊκισμό που συχνά διέπει την Ελληνική κοινωνία.

Όλα τα παραπάνω από την εμπειρία μας, μάλλον εντάθηκαν την περίοδο της κρίσης και εύλογα μπορούμε να υποθέσουμε ότι η προστασία του περιβάλλοντος μάλλον υποβαθμίστηκε κατά τα χρόνια της κρίσης, ενώ οι κίνδυνοι αυξήθηκαν.

Δυστυχώς δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία για την περιβαλλοντική εγκληματικότητα. Ούτως ή άλλως το μεγαλύτερο μέρος της εγκληματικότητας γενικά είναι άγνωστο. Εντούτοις, στην Κρήτη, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος είναι ιδιαίτερα εμφανής. Παντού κυριαρχούν πλαστικές συσκευασίες. Η χρήση των φυτοφαρμάκων είναι εν πολλοίς ανεξέλεγκτη, η χρήση λιπασμάτων ομοίως, η υπερβόσκηση, η κατασπατάληση νερού, η απόρριψη απορριμμάτων, η έλλειψη επεξεργασίας λυμάτων, η μόλυνση του υδροφόρου ορίζοντα και πολλά άλλα, είναι σε καθημερινή βάση. (π.χ. 28.000.000 ελαιόδεντρα περίπου, με μισό κιλό λίπασμα κάθε δέντρο, σημαίνει 14.000 τόνοι λιπασμάτων, ετησίως με ανάγκη αντίστοιχης ποσότητας νερού... Περίπου 50.000.000 κυβικά μέτρα ετησίως»)

Η σπατάλη νερού είναι ιδιαίτερα αυξημένη και η επιβάρυνση με δηλητήρια είναι υπαρκτή. Στη γενική ρύπανση από οχήματα και γενικά από κινητήρες εσωτερικής καύσης, προστίθεται η ρύπανση από εργοστάσια και εργοτάξια, ακόμη και από βιομηχανικά απόβλητα. Μεγάλο ζήτημα είναι η διαχείριση των λυμάτων και των απορριμμάτων, όπου η παρανομία είναι καθημερινή φυσιολογική θεωρούμενη πρακτική. Επιπλέον η λαθροθηρία, η υπερβόσκηση, η αδεσποτεία σαρκοβόρων ζώων είναι γενικευμένα προβλήματα και η ενημέρωση καθώς και η διάθεση του κόσμου να ενεργεί με βάση την περιβαλλοντική νομοθεσία μάλλον ιδιαίτερα υποτονική.

Μία από τις διαστάσεις επιπλέον της κρίσης σχετίζεται ειδικά με το δομημένο περιβάλλον. Το περιβάλλον αυτό κατά τα τελευταία χρόνια έχει υποβαθμιστεί δραματικά. Η ρύπανση, η φθορά, η εγκατάλειψη και, εντέλει, η ασχήμια είναι βασικά χαρακτηριστικά του χώρου στον οποίο κατοικούμε, εργαζόμαστε, συναναστρεφόμαστε, διασκεδάζουμε κ.λπ. Και δεν χρειάζεται να είναι κάποιος ειδικός για να καταλάβει πόσο αρνητικά ένα τέτοιο περιβάλλον επιδρά στη ζωή μας.

Έτσι κι αλλιώς η επικρατούσα αρχιτεκτονική όσο και η ποιότητα των εν γένει κατασκευών στη χώρα μας είναι χαμηλού επιπέδου. Επιπλέον, ακόμη και αυτές τις γενικά μέτριες κατασκευές που κάνουμε δεν τις προστατεύουμε, δεν τις συντηρούμε και δεν τις επισκευάζουμε όπως πρέπει. Σε κάποιες περιπτώσεις, ειδικά για δημόσια κτίρια και χώρους, η συμπεριφορά μας απέναντί τους θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως εχθρική – βανδαλισμοί και γκράφιτι ήταν ανέκαθεν αγαπημένο μας σπορ. Με αυτά τα δεδομένα δικαιολογείται ένας βαθμός μειονεξίας στα ποιοτικά χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος στο οποίο ζούμε. Ωστόσο, ενώ θα έπρεπε να προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τις παθογένειες και να θεραπεύσουμε αυτήν την

κατάσταση, η πορεία μας κατά τα τελευταία χρόνια φαίνεται να είναι εντελώς αντίθετη. Οδηγούμαστε σε συνθήκες σχεδόν τριτοκοσμικής χώρας.

Πλέον, το δομημένο περιβάλλον μας είναι αφιλόξενο και αντιπαθητικό. Τα σπίτια πολλές φορές είναι άβολα. Χρειάζονται επισκευές, ανακαινίσεις, βελτιώσεις. Οι συνθήκες στο εσωτερικό τους είναι συχνά δυσάρεστες (κρύο το χειμώνα, ζέστη το καλοκαίρι, κακός φωτισμός, θόρυβοι, οσμές, υγρασία). Αλλά και έξω η κατάσταση δεν είναι καλύτερη. Δρόμοι στενοί, γεμάτοι σκουπίδια, παρκαρισμένα αυτοκίνητα και αντικείμενα παρατημένα όπου να 'ναι, χαλασμένα πεζοδρόμια, παραμελημένα παρτέρια, ανύπαρκτος ή κατεστραμμένος αστικός εξοπλισμός. Τοίχοι φθαρμένοι, βρώμικοι, γεμάτοι από κάθε είδους γκράφιτι και παλιές τοιχοκολλήσεις. Πάρκα χωρίς πράσινο ή με αφρόντιστο πράσινο, χωρίς εξοπλισμό, γεμάτα σκουπίδια, συχνά κατελημμένα από περίεργα, ύποπτα άτομα. Συχνά την εικόνα συμπληρώνουν ερειπωμένα ή εγκαταλελειμμένα κτίρια και κλειστά καταστήματα .

Συμπεράσματα

Η προστασία του περιβάλλοντος γενικά, αλλά ιδιαίτερα κατά τα τελευταία χρόνια είναι υποβαθμισμένη, τόσο εξαιτίας της αδυναμίας των αρμόδιων υπηρεσιών να ενεργούν συστηματικά για την εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας, όσο και εξαιτίας της έλλειψης κοινωνικής ευαισθησίας για το θέμα, η οποία στην πραγματικότητα απορρέει από μια κουλτούρα αδιαφορίας για το περιβάλλον που ζούμε και που θα παραδώσουμε στα παιδιά μας.

Σε έναν κόσμο στον οποίο το περιβαλλοντικό πρόβλημα φαίνεται να αποτελεί την πρώτη προτεραιότητα, εμείς απλά αδιαφορούμε. Χρειάζονται πολλά για την ευαισθητοποίηση του κόσμου και κυρίως μια παιδεία η οποία θα έχει το περιβάλλον στο επίκεντρο των γνώσεων αλλά και της ευαισθησίας και της ηθικής.